

Presentació

Enguany s'escau el vintè aniversari de la creació de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i el centenari del naixement de Joaquim Torrens-Ibern (1909-1975). Més enllà de la connexió amb el conreu de l'estadística, fa la impressió que ambdós fets no comparteixen més coincidències, però almenys hi ha un fet destacable que permet pensar que no és així. Em refereixo a la revista SORT o, millor encara, a la tercera etapa de *Quaderns d'Estadística i Investigació Operativa* (Qüestiió). La revista l'edita l'Idescat des de l'any 1992, però deu el seu origen als *Quaderns d'Estadística, Sistemes, Informàtica i Investigació Operativa* (1977-1991), els quals provenen dels *Cuadernos de Estadística Aplicada e Investigación Operativa*, publicació fundada pel Dr. Torrens-Ibern l'any 1962 des de l'Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona, juntament amb altres col·legues, i de la qual en va ser el director.

La revista SORT representa, doncs, el nexa d'unió entre les dues altres efemèrides, i em permet de fer algunes semblances sobre l'evolució de l'estadística en el nostre país. Contemplades com dues obres col·lectives en evolució contínua, la creació de l'Idescat i de la revista SORT-*Statistics and Operations Research Transactions* comparteixen trets i objectius vitals molt significatius.

En primer lloc, es tracta de dues fites rellevants o decisives per a l'avanç de l'estadística a Catalunya que parteixen d'instàncies ja existents. En el primer cas, em refereixo a l'extint Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya i organismes anteriors, mentre que en el cas de SORT hi trobem les dues etapes de Qüestiió i dels mateixos *Cuadernos*. Així, doncs, no es tracta de creacions *ex novo* sinó que ambdues s'aprofiten d'experiències prèvies de les quals se'n consideren legítimament hereves.

En segon lloc, l'òrgan estadístic oficial de Catalunya (Idescat) i la revista catalana d'estadística oficial més reconeguda (SORT) es conceben com a plataformes d'avanç i consolidació de l'estadística a Catalunya, amb un evident compromís local però amb una vocació global. En el cas de l'Idescat, l'articulació de l'estadística oficial pretén satisfer necessitats informatives dels agents públics i privats del país, i es basa en la màxima comparabilitat amb els sistemes estadístics de l'entorn. Al seu torn, SORT-Qüestiió sempre han procurat servir els grups de recerca en estadística del nostre país, identificant les seves principals línies de treball i intentant projectar-les a la resta de la comunitat científica a partir del reconeixement internacional de la qualitat dels articles que s'hi publiquen.

Per últim, tant l'Idescat com la revista SORT actuen en els respectius àmbits a partir de la màxima complicitat institucional, i també personal. Així, la promulgació d'un primer Pla estadístic de Catalunya 1992-1995 per part del Parlament de Catalunya ja va ser concebuda com un seguit d'objectius que un ampli conjunt d'institucions i òrgans

havia de satisfer, sota la coordinació de l'Idescat. La descentralització productiva de l'estadística oficial catalana s'ha enfortit progressivament i, al mateix temps, s'ha accentuat la col·laboració institucional amb altres sistemes estadístics. Pel que fa a la progressió de SORT-Qüestiió, la multiplicitat d'òrgans universitaris que li van donar suport als anys setanta i vuitanta va donar pas a l'establiment d'acords formals de col·laboració amb universitats catalanes i organismes especialitzats, una vegada l'Idescat garantia la viabilitat econòmica i logística a partir de 1992, amb la intenció d'implicar el màxim nombre d'instàncies del país a l'entorn de la recerca estadística.

Al mateix temps, la figura d'un emprenedor en el camp de l'estadística com la que encarna Joaquim Torrens-Ibern exemplifiquen, en termes personals, la voluntat de configurar el conreu d'una disciplina científica en una activitat essencialment útil per al progrés de la societat. En aquest sentit, la constant preocupació de Torrens-Ibern per l'aplicació dels avanços de l'estadística en el control de la qualitat o l'eficàcia dels processos industrials es tradueix en una orientació cap a l'estadística aplicada, clarament manifestada en el cas de SORT, i en una caracterització de l'estadística com un servei públic, absolutament interioritzada en el cas de l'Idescat. Ambdues orientacions ens ajuden a caracteritzar bona part de l'estadística catalana i també a explicar la seva trajectòria més recent.

Per tot això, hem volgut ajornar la commemoració dels trenta anys de Qüestiió-SORT (1977-2007) fins a l'any 2009, data en la qual coincideixen els tres esdeveniments esmentats i, d'aquesta manera, evidenciar aquells trets comuns que envolten les respectives trajectòries.

Situats ja en aquests termes, vull aprofitar l'ocasió per repassar l'evolució institucional de Qüestiió-SORT en aquest sentit, especialment des que l'Idescat es fa càrrec de la seva edició. Tal com recordava el Dr. Eduard Bonet en una oportuna editorial publicada a Qüestiió l'any 1997 (número 3, volum 21), hom pot distingir dues èpoques de Qüestiió. En la primera, la revista, anomenada *Quaderns d'Estadística, Sistemes, Informàtica i Investigació Operativa*, era publicada des de l'any 1977 per la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) amb la col·laboració d'altres institucions, especialment la Universitat de Barcelona. Després de la creació de l'Idescat al desembre de 1989, la UPC va plantejar la continuïtat de la revista a l'Idescat de manera que aquest se'n fes càrrec, si bé amb la col·laboració de més institucions. La Comissió que portava a terme les negociacions estava integrada per Jaume Pagès (aleshores vicerector de la UPC), Jaume Barceló, Albert Prat, Narcís Nabona i Carles Cuadras per part del Consell editor de Qüestiió, i Jordi Oliveres, director de l'Idescat, i altres membres del seu equip directiu, com el seu subdirector Enric Ripoll, que mantindrà des d'aleshores la vinculació operativa de l'Idescat amb la revista. L'any 1992 el rector de la UPC, Gabriel Ferraté, cedia els drets d'edició de Qüestiió a l'Idescat, i es reprenia la publicació de la revista amb el volum 16 i sota el significatiu títol de *Quaderns d'Estadística i Investigació Operativa* (Qüestiió) –segona època–, del qual desapareixien les referències a la informàtica i sistemes. Així, la revista se centrava totalment en l'estadística i la investigació operativa, les dues comunitats més dinàmiques i amb les seves especials connexions com un tret diferencial en relació amb el conreu de l'estadística en altres països, especialment anglosaxons. Com

a conseqüència dels acords assolits, el primer de desembre de 1994 i el 29 de febrer de 1996, els rectors de la UPC i de la UB, respectivament, varen signar els corresponents convenis de col·laboració amb l'Idescat per a l'edició i difusió de *Qüestiió*, acords als quals es varen sumar posteriorment la Universitat de Girona (8 de febrer de 1999) i la Universitat Autònoma de Barcelona (11 de juliol del 2000).

Aquesta nova i segona etapa de *Qüestiió* va permetre potenciar considerablement la revista sota la direcció d'Eduard Bonet, amb el suport dels dos editors executius, Carles M. Cuadras i Enric Ripoll, aprofundint en l'estadística aplicada, l'estadística oficial i la biometria, a més de la mateixa investigació operativa. D'altra banda, la revista es fa ressò de les novetats editorials o d'esdeveniments propers en aquests camps, avenços en el programari estadístic o la publicació de problemes o qüestions d'àmbit docent. La constant preocupació de la revista per la situació de l'estadística catalana i les seves perspectives ha derivat en monografies o publicació puntual de *Qüestiió*. En aquest sentit, em permeto destacar, entre d'altres exemples, la traducció catalana de la "Declaració sobre l'ètica professional", adoptada per l'International Statistical Institute a l'agost de 1985 i publicada en el número 3 del volum 17 (1993) de *Qüestiió*, o bé l'àmplia ressenya sobre la recerca en estadística a Catalunya, publicada en el número 3 del volum 26 (2002) de *Qüestiió* o el número monogràfic de SORT en memòria del Dr. Albert Prat, amb motiu de l'homenatge celebrat el 21 d'abril del 2006.

Al llarg de la dècada dels noranta l'estructura i la gestió de la revista es va adaptant als canvis que imposa la progressiva especialització dels editors associats o executius en diversos àmbits, així com l'ampliació de les entitats col·laboradores, com la secció de la International Biometric Society. Això provoca que la direcció efectiva de *Qüestiió* es decanti progressivament cap al Dr. Carles M. Cuadras a partir de l'any 2001. Dit això, ara cal afegir una tercera època de *Qüestiió*, que comença l'any 2003 amb l'edició de SORT (*Statistics and Operations Research Transactions*) i dirigida pel Dr. Cuadras, en la qual es pretén aconseguir un major reconeixement internacional i assolir un nivell científic més alt mitjançant l'edició de la revista exclusivament en anglès, una vegada constatat el creixent nombre i qualitat dels grups de recerca que s'hi dediquen a Catalunya. Una vegada completat aquest canvi, a mitjan 2006 es procedeix a renovar la direcció de SORT, amb la Dra. Montserrat Guillén com a directora i un total de sis editors executius. Tal com expressava la Dra. Guillén en l'editorial del número 1 del volum 30 (any 2006), el nou equip editorial anima especialment a la tramesa d'articles que evidencin innovació en l'ús pràctic de l'estadística i la investigació operativa, en els àmbits de la biologia, medicina, psicologia, economia i màrqueting, entre d'altres. Pocs temps després, SORT ha estat indexat al "Science Citation Index Expanded" de Thomson Scientific a partir del volum 31 (1) de l'any 2007, la qual cosa suposa l'atorgament del factor d'impacte que l'acredita com una revista de primer nivell.

Com s'esmentava al començament, hem volgut aplegar intencionadament les coincidències vitals de l'Idescat, de Joaquim Torrens-Ibern i de SORT-*Qüestiió* mitjançant l'edició d'un número monogràfic de la revista, el punt de connexió entre tres esdeveniments tan estretament vinculats. L'estructura i continguts d'aquest número responen, doncs, a la celebració del trentè aniversari dels *Quaderns d'Estadística i Investigació Operativa* i,

d'altra banda, a l'homenatge del professor Joaquim Torrens-Ibern, un dels seus cofundadors, en el centenari del seu naixement. I tot això en el marc dels primers 20 anys de l'Institut d'Estadística de Catalunya (1989-2009).

Pel que fa al trentè aniversari de la revista SORT, hem adoptat el format de números dedicats a celebracions anteriors (1987 i 1997), amb l'edició dels resums d'articles publicats en els darrers deu anys i el llistat de tots els articles dels darrers trenta anys. En aquesta ocasió, ens ha semblat oportú acompanyar-ho d'una crònica personal del Dr. Carles M. Cuadras, que va ser el principal responsable de dirigir la transició de Qüestiió a SORT. Per últim, també s'aprofita l'ocasió per agrair l'esforç indispensable d'un ampli col·lectiu d'avaluadors i col·laboradors de la revista en la tercera etapa com a SORT (2003-2007), tal com es va tenir ocasió de fer l'any 1997 en relació amb el període 1987-1997; d'aquesta manera, es deixa a punt l'enllaç de la sèrie d'agraïments fins a l'any 2007.

En relació amb l'homenatge a Joaquim Torrens-Ibern, aquest número de SORT compta amb la inestimable col·laboració d'alguns dels seus deixebles més reconeguts per tal de proporcionar-nos una aproximació necessàriament polièdrica a la seva obra tan variada. D'altra banda, els articles d'en Manuel Martí-Recober, Jaume Bassa, Miquel Siguan i Josep M. Domènech són precedits per una breu semblança biogràfica extreta de la recensió que divulga la fundació que porta el seu nom. Finalment, s'ha considerat oportú reproduir un article prou rellevant i ben característic de Torrens-Ibern en aquest número de SORT. En conseqüència, es reproduceix en forma d'annex l'article "Los métodos estadísticos de control en los procesos industriales continuos", publicat en dues parts l'any 1963 a *Cuadernos de Estadística Aplicada e Investigación Operativa* que ell mateix va contribuir a crear.

Confiem, doncs, que els lectors de Qüestiió-SORT com, en general, la comunitat estadística del nostre país retrobin en aquestes pàgines alguns fets o elements rellevants de la seva pròpia trajectòria, bé sigui per la seva vinculació al mestratge de Torrens-Ibern, la seva col·laboració en la revista catalana d'estadística més antiga o per la seva connexió amb l'estadística oficial de Catalunya. En tal cas, ho aprofito per agrair novament i en nom de l'estadística catalana els seus esforços envers l'avanç i la difusió de l'estadística a casa nostra.

Anna Ventura i Estalella

Directora de l'Institut d'Estadística de Catalunya
Barcelona, desembre del 2009